

SEVİNC SƏFƏROVA*

AZƏRBAYCAN ƏDƏBİ DİLİ VƏ KÖMƏKÇİ ADLAR

XÜLASƏ

Müasir Azərbaycan dilində köməkçi nitq hissələrinin təsnifi ilə bağlı apardığımız araşdırmalar bizə aşağıdakı nəticələrə gəlməyə əsas verir:

1. Köməkçi nitq hissələrinin təsnifindəki müxtəliflik onların tədqiqi tarixində də özünü göstərir.

2. Tədqiqat bu nəticəyə gəlməyə əsas verir ki, doğrudan da, qoşmalarla idarə mövcuddur və buradan da məntiqi olaraq o qənaətə gəlmək olur ki, Azərbaycan dilində qoşma birləşmələri vardır.

3. Müasir Azərbaycan dilində qoşmalar adlıq, yönük və çıxışlıq haldakı sözlərlə işləyə bilər. İsmi yiyəlik, təsirlik və yerlik halındakı sözlərlə isə qoşmalar əlaqəyə girə bilər.

Yiyəlik haldakı sözlərlə qoşmalar ona görə işləyə bilmir ki, yiyəlik hallı söz məntiqi olaraq ayrılıqda işləyə bilməz. Yəni *mənim üçün, sənin kimi, onun tək* və s. birləşmələri əslində *mənim özüm üçün, sənin özün kimi, onun özü tək* və s. formadır. Həmin birləşmələrdə isə *üçün, kimi, tək* qoşmaları adlıq halda olan III növ təyini söz birləşmələri ilə işlənmişdir.

Təsirlik halda isə fel imkan vermir ki, obyekt olduğu sözlə öz arasına hansısa bir söz girsin. Yəni fellə idarə güclü olduğundan digər idarəedici vahidə ehtiyac qalmır.

Yerlik halda isə vəziyyət tamam başqadır. Belə ki, tədqiqatlar nəticəsində sübut olunmuşdur ki, qoşmalar bir nitq hissəsi olaraq daha çox mütəhərrik-diramik hərəkətlə bağlıdır. Ancaq yerlik halın məzmununda isə statik hərəkət aparıcı olduğundan həmin hal şəkilçisini qəbul etmiş sözlər qoşmalarla işləyə bilmir.

Açar sözlər: ədəbi dil, köməkçi adlar, qoşma, nitq hissələri

Həm türkologiyada, həm də Azərbaycan dilçiliyində, qeyd etdiyimiz kimi, qoşmalar 4 qrupda birləşdirilmişdir və həmin qruplardan biri də “həm qoşma, həm də əsas nitq hissəsi kimi işləyənlər” (keçici qoşmalar) qrupudur. Keçici qoşmalara *əvvəl, sonra, qeyri, özgə, qabaq* və s. sözləri daxil edirlər ki, həmin sözlər də ayrı-ayrı əsas nitq hissəsinə aid vahidlərdir. Ancaq bəzən sintaktik şəraitdən asılı olaraq onlar həm də qoşma kimi çıxış edə bilər.

A.Əbilov qoşmaların təsnifindən danışarkən həmin sözləri qoşma bəhsində yox, aid olduqları nitq hissələrinin içərisində izah etməyi təklif edirdi.

Düzdür, *əvvəl, sonra, qabaq, özgə, qeyri, başqa* və s. sözlərə qoşma deyirlər, ancaq onlar müəyyən məqamda qoşma vəzifəsində çıxış edə bilər. Bildirmək lazımdır ki, artıq neçə illərdir ki, həmin sözlər “keçici qoşmalar” adı altında qoşmaların içərisində izah olunur və elə düşünürük ki, ənənə xatirinə onları qoşmaların tərkibində də öyrənmək lazımdır. Həm normativ, həm də akademik qrammatikalarda qoşmalarla qoşma vəzifəsində çıxış edən vahidlərin fərqləndirilməməsi problemi M.Kazımbəydən bu günə qədər həm türkologiyada, həm də milli dilçiliyimizdə mövcud olmaqdadır. İlk dəfə M.Kazımbəy *iç, dib, yan, orta, qıraq* və digər vahidlərdən qoşma kimi söhbət açmış və onları xalis qoşmalar kimi vermişdir [Çobanzadə: 1929].

Türkologiyada birinci dəfə V.A.Qordlevski köməkçi adları xalis qoşmalardan fərqlən-

* AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu, Tətbiqi dilçilik şöbəsi, böyük elmi işçi,
Email: safarovasevinc@mail.ru

dirmiş və onları “ad-qoşma” adlandırmışdır [Cəlilov: 1988].

“Köməkçi ad” terminini isə ilk dəfə N.K.Dmitriyev işlətməmiş və o, köməkçi adların bir qrup abstrakt məkan mənalı isimlərin qoşmalarından ibarət olmalarını göstərmişdir. Müəllif yazır: “Köməkçi adlar (aşağı, yuxarı, ön, arxa, dib və s.) mənşəcə isimlərdən törədiklərinə görə, onlar qoşma vəzifəsində işləndikləri zaman da öz ilkin mənalərini müəyyən mənada mühafizə edir” [Cəlilov: 1983].

N.A.Kononov türk dilində qoşmaları iki qrupa ayırır: *qoşma-ədat* və *qoşma-ad* [Cəlilov: 1983].

Göründüyü kimi, o, da köməkçi adları xalis qoşmalardan fərqləndirmiş və onların ikili xarakterdə olmalarını göstərmişdir. Müəllif köməkçi adların ismin yiyəlik halı ilə işlənməsini onları qoşmalara yaxınlaşdırən xüsusiyyət kimi qeyd edir [Cəlilov: 1983].

Türkologiyada köməkçi adlar haqqında orijinal fikir söyləyən dilçilərdən biri də İ.A.Batmanovdur. O, köməkçi adların əsl qoşmalardan köklü şəkildə fərqlənmədiyini yazır: “Onları ayırmaq, ayrıca bir qrup kimi öyrənməyin heç bir elmi əsası yoxdur” [Aslanov: 1978]. Köməkçi adları qoşmaların tərkibində “nisbi qoşmalar” kimi öyrənmək daha faydalıdır. Müəllif *yanında, arasında, üstündə, böyründə, ardında, dışında, kırağında, içində* və s. sözləri köməkçi ad kimi qiymətləndirir [Cəlilov: 1988].

Sonrakı dövrlərdə də bir çox türkoloqlar öz əsərlərində ya birbaşa, ya da dolayısı ilə türk dillərində *köməkçi adlar* məsələsinə toxunmuşlar və onların əksəriyyəti həmin vahidləri qoşmalarla adlar arasında keçid səciyyəli sözlər hesab edir.

Azərbaycan dilçiliyində köməkçi adlardan ilk dəfə S.Cəfərov bəhs etmişdir. O, *alt, üst, iç, orta, yuxarı* və s. tipli sözlərdən köməkçi adlar kimi danışmasa da, onların qoşmalara yaxın məkan münasibəti ifadə etmələrindən söhbət açır və həmin sözlərin qoşmalardan tamamilə fərqləndiyini qeyd edir [Çobanzadə: 1929, s.87].

Azərbaycan dilində köməkçi adlar ətraflı elmi tədqiqata prof. F.Zeynalovun monoqrafiyasında cəlb olunmuşdur. O, Oğuz qrupu türk dilləri kontekstində köməkçi adları qoşmalarla müqayisə edir və onların funksiya etibarını ilə qoşmalara çox yaxın olduqlarını bildirsə də, həm də onların qoşmalardan fərqləndiyini söyləyir. Müəllif köməkçi adları adlarla qoşmalar arasında keçid səciyyəli vahidlər hesab edərək yazır: “Dildə əsasən əşyalıq mənası əks etdirən bir qrup söz hallanma xüsusiyyətini, qismən də məzmunlarını mühafizə edərək məkan hallarını ifadə edə bilmədiyi münasibətləri bildirməyə xidmət edən, onların mənasını tamamlayan sözlərə çevrilirlər. Cümlə daxilində öz qrammatik-semantikasını mühafizə edən, sintaktik cəhətdən qoşmalara oxşayan bu tipli sözlər köməkçi adlar kimi xarakterizə oluna bilər” [Cəfərov, Abbasov, Quliyev: 1941].

Tədqiqatçı köməkçi adları qoşmaların tərkibində versə də, onlardan ayrıca bir qrup kimi danışır, köməkçi adlar kimi qəbul etdiyi sözlərin qoşmalardan fərqli və oxşar xüsusiyyətlərini maddə-maddə göstərir, eləcə də ayrı-ayrı köməkçi adların mətnə yaratdığı məna və funksiyasını araşdırsa da, konkret olaraq köməkçi adların dildəki mövqeyini müəyyənləşdirmir [Cəlilov: 1988].

A.Həsənov müasir Azərbaycan dilində zərfləklərdən bəhs edərkən, *alt, üst, yuxarı, aşağı, dib, yan, orta, ara, qıraq, qabaq, iç* və s. köməkçi adlar hesab olunan sözləri zərf adlandırmışdır [Cəlilov: 1988].

H.Quliyev müasir Azərbaycan dilində köməkçi adlara xüsusi məqalə həsr etmiş, “onların bir qrup məkan mənalı isimlərin cümlədə abstrakt məkan ifadə etməsi nəticəsində əmələ

gəldiklərini” qeyd etmişdir. O, köməkçi adları müasir Azərbaycan dilində xüsusi bir söz qrupu kimi vermiş, onları mətndə yaratdıqları mənalarına əsasən qruplaşdırmışdır. Müəllif, köməkçi adların əsas nitq hissəsi ilə köməkçi nitq hissəsinin arasında dayandığını yazır, ancaq onları xüsusi bir söz qrupu kimi təqdim edir.

“Müasir Azərbaycan dili” dərslində “Qoşma və köməkçi adlar” bölməsini də yazan H.Quliyev həmin əsərdə də əsasən ayrı-ayrı köməkçi adların birləşmə daxilində yaratdığı mənaları diqqətlə araşdırır, ancaq onun köməkçi adları qoşmalara və ya isimlərə aid etməsi məlum olmur. O, yazır: “Beləliklə, Azərbaycan dilində bir qrup isimlərin mənası qismən, ya da tamamilə zəifləmiş və onlar getdikcə məkani halların mənalarını dəqiqləşdirən vasitəyə çevrilmişdir”. Sitatdan bir daha aydın görünür ki, müəllif köməkçi adların dildəki mövqeyini dəqiq müəyyənləşdirmir.

Müasir Azərbaycan dilində köməkçi adlar kimi qeyd edilən sözlər haqqında orijinal fikir söyləyən tədqiqatçılardan biri də C.Cəfərovdur. O, 1987-ci ildə qələmə aldığı məqaləsində və N.Abdullayevlə birlikdə yazdıqları dərslində köməkçi adların əhatə dairəsini daha da genişləndirir. Onlara *nəzərən, əsasən, sayə, əsas, səbəb, nəticə, hal, dair, məxsus, fayda, yol, isnad, yerinə, hesabına, müddətində, ərzində* və s. sözləri də daxil edib, onları da *uc, alt, üst, bel, dib, arxa, dal, qabaq, qarşı, böyür, orta, kənar, ara, iç, yan, qıraq* və s. sözlərlə birlikdə köməkçi isim adlandırır.

Y.Seyidov isə dilçilik ədəbiyyatlarında köməkçi adlar kimi izah olunan *içəri, irəli, yuxarı, aşağı* və s. bu tipli sözləri yer zərfləri hesab edir.

Türkologiyada və Azərbaycan dilçiliyində köməkçi adlar haqqındakı mövcud fikirləri yekunlaşdıraraq belə qənaətə gəlmək olur ki, həmin söz qrupu 4 istiqamətdə tədqiq olunmuşdur: 1) Köməkçi isimlər kimi 2) Qoşma kimi 3) Zərf kimi 4) Əsas nitq hissələri ilə qoşmalar arasında dayanan qeyri-müəyyən söz qrupu kimi.

Köməkçi adlar kimi öyrənilən sözlər qrupunun bu qədər müxtəlif istiqamətlərdə tədqiq olunmasının əsas səbəbi ondadır ki, ayrı-ayrı mütəxəssislərin hər biri həmin sözlərə kompleks yox, müəyyən yöndən yanaşmışlar. Belə ki, F.Zeynalov, N.Məmmədov və başqaları *alt, üst, yuxarı, aşağı, iç, orta, ara, dib, qabaq, böyür* və s. sözlərin qoşmalara zahiri oxşarlığını əsas aldıkları halda, C.Cəfərov, H.Quliyev və digərləri isə onların daha çox nominativ xüsusiyyətlərini əsas götürmüş, sintaktik xüsusiyyətlərini isə müvəqqəti bir proses (keçid prosesi) adlandırmışlar.

Əvvəla onu deyək ki, biz öz növbəmizdə yuxarıda köməkçi adlar haqqında deyilən fikirlərin hər biri ilə müəyyən mənada razıyıq, ancaq hesab edirik ki, həmin fikirlərin hər birinə tənqidi yanaşmaq olar.

F.Zeynalov köməkçi adlar hesab etdiyi sözləri qoşmalara çox yaxınlaşdırır və bildirir ki, onları birlikdə bir nitq hissəsi hesab etmək lazımdır. O yazır: “Köməkçi adlar elə əslində qoşmaların daşdıqları vəzifəni daşıyırlar, ancaq köməkçi adlar həm də nominativ-lüğəvi mənaya malikdirlər” [Cəlilov:1988]. Dil materialları isə göstərir ki, heç də köməkçi adlar hesab olunan sözlər qoşmaların yerinə yetirdikləri vəzifəni eynilə yerinə yetirmir. Birincisi, köməkçi adlar həmişə mənsubiyyət şəkilçisi ilə işlənir; məs.: Uzaqdan ağaran sıldırım qayaların *dibi* ilə nazik göy cığır gedirdi (S.Rəhimov). Bir neçə gün idi ki, Ziyad xan öz otağının *içində* tək-tənha otururdu (Elçin). Kətilin *üstündə* büzüşən müəllim yerindən qalxdı (S.Rəhimov). Həmin kənd düz yolumuzun *başında* idi (İ.Məlikzadə).

Göründüyü kimi, yuxarıdakı misallarda *dib, iç, üst* sözləri III şəxs mənsubiyyət şəkilçisi

ilə işlənmişdir. Ancaq qoşmalar mənsubiyyət şəkilçiləri ilə heç zaman işlənmişdir. Eyni zamanda qoşmaların dildə imkanları daha genişdir. Onlar cümlədə səbəb, məqsəd, vasitə, məkan və s. məzmunlar da ifadə etdikləri halda, *yuxarı, alt, üst, iç, dib, orta, ara* və s. sözlər isə yalnız *məkan* anlayışı ifadə edir. Məsələn: Söyüdlər *arxın qırağında* əkildiyindən onlar yaxşı inkişaf etmişdilər (M.İbrahimov). Təhməzlə Şövkətin pəncərəni taybatay açıq qoyub xumar yatdıqları bir yaz gecəsi, mən öz *stolumun dalından* durub ona yaxınlaşdım (İ.Hüseynov). Məni şadlıq məclisinə çağıran Armina saralan payız yarpaqlarının, seyrələn *kölgələrin altında*, atası və əmisi ilə bərabər yatırdı (M.Cəlal). - Bu *qırğının, davanın içində* mən heyvanı neyinrəm qardaş? (Ə.Cəfərzadə).

Ayrı-ayrı yazıçıların əsərlərindən gətirilən nümunələrin hamısında *qırağ, dal, alt, iç* sözləri həm mənsubiyyət, həm də yerlik hal şəkilçisi ilə işlənərək məkan məzmunu yaratmışdır.

Müasir Azərbaycan dilində köməkçi adları qoşmalarla bir də ona görə eyniləşdirmək olmaz ki, həmin sözlərin hamısı isimin bütün hal şəkilçiləri ilə işləmə bilirlər:

dağın dibi,
dağın dibinin
dağın dibinə
dağın dibini
dağın dibində
dağın dibindən.

Əgər köməkçi adlar kimi verilən sözlərin hallanma xüsusiyyəti olmasaydı, onları qoşmanın bir qrupu kimi vermək olardı.

F.Zeynalovun və digər dilçilərin köməkçi adlar haqqındakı fikirlərinə bizim münasibətimiz belədir ki, köməkçi adları qoşmaların tərkibində bir qrup kimi izah etmək doğru deyil.

Bir məsələni də nəzərə almaq lazımdır ki, həmin müəlliflər sözügedən problemi rus dilçiliyinin təsiri altında o şəkildə qoymuşlar.

H.Quliyev isə müasir Azərbaycan dilində köməkçi adları ayrıca bir söz qrupu kimi verir və dilimizdə köməkçi adların doqquz mənə növünü müəyyənləşdirir, hətta bir sözdən ibarət xüsusi növ də müəyyənləşdirir: “İki əşya arasındakı sahəni, məkanı bildirən: *ara*” [Cahangirov: 1957]. Əslində elə digər növlərə də bir-iki söz daxildir. Əvvəlki səhifələrdə də qeyd etdiyimiz kimi, müəllif köməkçi adları xüsusi bir qrup kimi təqdim etsə də, onların konkret olaraq dildəki mövqeyini müəyyənləşdirmir. Daha sonra o, köməkçi adlara dəxli olmayan *haqqında, sayəsində, barəsində* və s. sözləri də köməkçi adlara daxil edir. Axı necə ola bilər ki, *barəsində, sayəsində, haqqında* sözləri *alt, üst, dal, ara* və s. sözlərlə eyni cərgədə dayansın [Cahangirov: 1957].

Elə hesab edirik ki, onun köməkçi adları qruplaşdırması da həm elmi, həm də metodoloji cəhətdən yanlışdır. Birincisi, ona görə ki, bir-iki sözdən ibarət qrup olmaz. İkincisi isə, bir neçə sözün 9 mənə qrupunda təqdim olunması metodoloji cəhətdən də ağırlıq yaradır.

C.Cəfərov isə müasir Azərbaycan dilində köməkçi adların əhatə dairəsini daha da genişləndirir və “onların əslində köməkçi isimdən başqa bir şey olmadıqları” qənaətinə gəlir. Müəllif həmin nəticəyə gələrkən onların isim mənşəli olmalarını əsas götürür və feillərdə də analogi vəziyyətin olmasını qeyd edir [Aslanov: 1978]. O, köməkçi isimlər kimi *mənə, barə, haqq, dair, məxsus, sayə, əsas, səbəb, nəticə, hal, əvəz, vəziyyət, birlik, fayda, xeyr, boy, zaman, vaxt, ad, nam, yerinə, isnad, üz, yol, uğur, uc, alt, üst, bel, təpə, baş, dib, arxa, dal, qa-*

baq, qarşı, böyür, orta, kənar, ara, iç, yan, qıraq, mərkəz, qoyun, sahə, vəziyyət, hal, əvəz, baxımdan, nəzərdən, ərzində, əsasında, dairə, çərçivə və s. sözləri götürür [Aslanov:1978, s.86-93].

Əvvəla onu qeyd edək ki, yuxarıda göstərilən vahidlərin hamısını eyni cərgədə yerləşdirmək olmaz. Ona görə ki, *birlik, fayda, xeyr, zaman, vaxt, ad, ərzində, nəzərdən, əsasında* və ya digər sözlər *alt, üst, uc, dal, qıraq, qabaq, dib* və s. sözlərlə heç cür eyni qəlibə sığmır. Həmin sözlərin bir qrupunu bəlkə də köməkçi isimlər kimi götürmək olar, ancaq *alt, üst, dib, yan, qabaq, böyür, uc, dal* və s. sözləri fikrimizcə köməkçi isim adlandırmaq doğru deyil. Biz elə hesab edirik ki, əgər həmin vahidlər də, feil bəhsində olduğu kimi bir-iki sözdən (*et/elə, ol*) ibarət olsaydı və həmin sözlər kimi aid olduqları nitq hissəsinin kateqorial xüsusiyyətlərini özlərində əsasən ehtiva etsəydi onlara da köməkçi isimlər kimi yanaşmaq olardı. Düşünürük ki, əksər hallarda köməkçi adlar kimi izah olunan *qarşı, qabaq, qıraq, aşağı, yuxarı, arxa* sözləri bütün hallarda zərfdir. *Dal, dib, uc, yan, böyür, alt, üst, ara, kənar, iç* və digər sözlər isə müasir Azərbaycan dilində mücərrəd məkan anlayışı ifadə edən isimlər kimi öyrənilə bilər.

Araşdırmalar göstərir ki, müasir Azərbaycan dilində köməkçi ad deyilən sözlər qrupu yoxdur, həmin sözlərin isimin əsasən ziyəlik və bəzən də çıxışlıq halları ilə işlənməsi isə onların spesifik xüsusiyyətidir ki, bunu da qoşmalaşma kimi qeyd etmək doğru deyil. Bu problem Azərbaycan dilçiliyində sadəcə olaraq ona görə yaranıb ki, ayn-ayrı mütəxəssislər rus dilçilik ənənəsini mexaniki olaraq dilimizə tətbiq etmişlər. Ə. Abdullayev həmin məsələdən yönlük halın mənşəyindən danışarkən ətraflı bəhs etmişdir [Abdullayev:1992, s.199-207].

Deməli, Azərbaycan dilində qoşmaların tərkibində “köməkçi adlar” deyilən xüsusi bir qrupun verilməsi düzgün deyil və əvvəlki səhifələrdə də göstərdiyimiz kimi, onların bir qismi zərfin, bir qismi isə ismin payına düşür. İsimə daxil olanları isə köməkçi isim yox, isimin bir məna növü kimi izah olunması daha düzgün olardı. Bir də həmin sözlər abstrakt məkan anlayışını həmişə birləşmə daxilində ifadə etdiyindən, onların morfoloji-sintaktik kateqoriya kimi təqdim olunması daha məqsədə müvafiqdir. Onların ismə aid olanlarını isim bəhsində, zərfe aid olanlarını isə zərfin içərisində izah etmək lazımdır və həmin sözlərin məndə qoşma kimi çıxış etdiyini də göstərmək məsələnin mahiyyətini açdı. Ancaq bir məsələ də var ki, həmin sözlərin hamısı tarixən isim olduğundan, hal-hazırda zərf kimi formalaşanlarında da ilkin mənanın izləri müşahidə olunmaqdadır.

ƏDƏBİYYAT

1. Abdullayev Ə.Z. Azərbaycan dili məsələləri. Bakı, 1992, 330 s.
2. Aslanov A.Ə. Qoşma və ismin ziyəlik halı məsələsi. “Azərbaycan dili və ədəbiyyatı tədrisi” jurnalı, 1978, № 4, s. 67-72
3. Aslanov A.Ə. Tabelilik bağlayıcılarının mürəkkəb cümlələrdə rolu. “Azərbaycan dilində tabeli mürəkkəb cümlə məsələləri” kitabı. Bakı, 41983, s. 67-72.
4. Dəmirçizadə Ə.M. Müasir Azərbaycan dili. I hissə, Bakı, 1978, 306 s.
5. Cahangirov M.P. Müasir Azərbaycan dilində “yox” sözü və onun derivatları haqqında. Azərb. SSR EA Nizami adına Ədəbiyyat və Dil İnstitutunun Əsərləri, X cild, 1957, s. 5-40.
6. Çobanzadə B., Ağazadə F. Türk qrameri. Bakı, 1929, 202 s.
7. Cəlilov F.A. Azərbaycan dilinin morfonologiyası. Bakı, 1988, 285 s.
8. Cəlilov F.A. Mürəkkəb cümlə sintaksisi. Bakı, 1983, 287 s.
9. Cəfərov S., Abbasov Ə., Quliyev D. Azərbaycan dilinin qrammatikası. Bakı, 1941, 184 s.

Sevinj SAFAROVA

AZERBAIJANI LITERARY LANGUAGE AND AUXILIARY NAMES

SUMMARY

Our research on the classification of auxiliary parts of speech in the modern Azerbaijani language allows us to come to the following conclusions:

1. The diversity in the classification of auxiliary parts of speech is also reflected in the history of their research.

2. The research gives a reason to come to the conclusion that, indeed, there is management with conjunctions, and from here it is logical to conclude that there are conjunctions in the Azerbaijani language.

3. Conjunctions in the modern Azerbaijani language can be used with words in the nominative, adverbial and adverbial cases. Conjunctions cannot be connected with words in the possessive, affective and locative case of the noun.

Conjunctions with possessive words cannot be used because possessive words cannot logically be used separately. That is, for me, like you, his alone, etc. the combinations are actually for my self, as your self, his self alone, etc. is in shape. And in those combinations, for, as, the only conjunctions are used with the III type of determining word combinations in the nominative case.

In the case of influence, the verb does not allow any word to enter between itself and the word of which it is the object. That is, since the control with the verb is strong, there is no need for another control unit.

In the local case, the situation is completely different. So, as a result of research, it has been proven that couplets as a part of speech are more related to dynamic-dynamic movement. However, in the content of the locative case, since the static action is leading, the words that have received that case suffix cannot be used with conjunctions

Key words: *literary language, auxiliary nouns, couplets, parts of speech.*

Севиндж САФАРОВА

АЗЕРБАЙДЖАНСКИЙ ЛИТЕРАТУРНЫЙ ЯЗЫК И ВСПОМОГАТЕЛЬНЫЕ ИМЕНА

РЕЗЮМЕ

Наши исследования по классификации вспомогательных частей речи в современном азербайджанском языке позволяют прийти к следующим выводам:

1. Разнообразие классификации вспомогательных частей речи отражается и в истории их исследования.

2. Исследование дает основание прийти к выводу, что управление с помощью союзов действительно существует, и отсюда логично сделать вывод о наличии союзов в азербайджанском языке.

3. Союзы в современном азербайджанском языке могут употребляться со словами в именительном, наречном и наречном падежах. Союзы не могут быть связаны со словами в притяжательном, аффективном и местном падеже существительного.

Союзы с притяжательными словами использовать нельзя, поскольку притяжательные слова логически не могут использоваться отдельно. То есть для меня, как и для вас, только его и т. д. комбинации на самом деле предназначены для меня, как для тебя, только для него и т. д. находится в форме. Причем в тех сочетаниях, для, как употребляются только союзы с III типом определительных словосочетаний в именительном падеже.

В случае воздействия глагол не позволяет никакому слову встать между собой и словом, объектом которого он является. То есть, поскольку управление с помощью глагола сильное, необходимости в другом блоке управления нет.

В местном случае ситуация совершенно иная. Так, в результате исследований доказано, что двустиишия как часть речи больше связаны с динамично-динамическим движением. Однако в содержании местного падежа, поскольку статическое действие является ведущим, слова, получившие этот падежный суффикс, не могут употребляться с союзами.

Ключевые слова: *литературный язык, вспомогательные существительные, двустиишия, части речи.*